

LA RENAXENSA,

PERIÓDICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 10, 20 Y ÚLTIM DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ.	REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.	RECLAMS.
Tres mesos. 9 Rals.	Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.	Los subscriptors per ratlla. 1/2 Ral.
Al estranger, tres mesos. . . 13 »		Los no subscriptors per id. . . 1 »
Ultramar, tres mesos. . . . 18 »		Passant de 10 ratllas, á preus con-
Un número sol. 1 »		vencionals.

SUMARI.

Cartas familiars sobre un assumpto trascendental; per *Gayetà Vidal y Valenciano*.—La nit de Nadal (poesia); per *Apeles Mestres*.—De la 1.ª edició dels Usatges, Constitucions y altres lleys de Catalunya; per *Andreu Balaguer*.—Madrigals; per *A. G. y L.*.—Las caixas de la Nuvia; per *Maria de Bell-lloch*.—Presentiment (sonet); per *Simon Alsina*.—Laboratori del Pagés; per *Lluís Justo y Villanueva*.—Bibliografia; per *Celestí Barallat y Palguera*.—Corrandes populars; per *Pau Bertran y Bros*.—Novas.

Folletí.—Historia de Banyolas (continuació); per *Pere Alsins*.

CARTAS FAMILIARS.

SOBRE

un assumpto trascendental.

SEGONA.

Pera seguir endavant, estimat Albert, en la tasca que me he imposat, me fora indispensable, si á al tre que tú fos, me dirigis; fer una ressenya, sisquera breu, dels alambins perque han passat nostras lleys relatives á successió, fent notar la influencia que en ellas ha tingut la jurisprudencia dels romans, mes tart las costums dels homes que del septentrió venguts, esventaren, tot y essent salvatges, als que contaminats dels vicis de la falsa civilisació, exteneren lo seu imperi per tots los àmbits del mon conegut; y per últim los principis que serviren de fonament á nostras lleys avuy vigents, lleys que contan llarchs segles de existencia, y que ab tot no han degut esser modificadas, justament perque al proposarlas lo poble y al sancionarlas los reys, s'habian pres en compte, despres de llarch estudi y meditada reflexió, las ventatjas y los inconvenients que oferia quiscun dels sistemas que fins aquell punt s'habian seguit.

Y es Albert, que nostres besavis procehian com jent que sap lo que 's fa: no com procehim avuy, que al veurer danyat un dels nombres del cos social, sortim facilment del pas decapitant al subjecte, substituhintlo per un de nou que com fet de pressa y corrents no dura quatre dias. Mes aixó es mes factible, no exigeix tant estudi, tanta meditació com reclama la necessitat de esbrinar l'origen y

previnencia del mal, pera aplicarhi lo degut remey. ¡Qué 's diria de nosaltres, de nosaltres que en curts dias donam la volta al mon, y en breus instants nos posam en comunicació ab los que viuhem de ell á l'altra banda si haguessem menester la esperiencia de segles pera reformar una ley! Nostres besavis, aconsellantse en la soberania de la inteligencia, essent *conservadors* de tot alló que la historia recordaba com gloriós y acreditaba l'us com necessari, eran *novadors* en tot lo que la rahó persuadia com possible, y la experiencia demostraba com just y ventajós. Nosaltres mes impresionables y sobre tots mes satisfets y en vanicats de nostres coneixements, arreballam en un obrir y tancar d' ulls l'obra de llarchs segles y *cream* en un instant un codich fundamental, la que deu esser ley per la qual se regesca tot un poble. No hi ha mes diferencia sino que la obra de nostres besavis vivia llarchs anys, puig de forsa tant poderosa estava dotada, que si esdevenia que algun de llurs membres s'inutilisás, tallabasseli com á roure revellit una de sas branques, sens que l'arbre se 'n ressentís poch ni molt, substituint aquell per medi d'un empelt; y las nostras no envelleixen poch ni gens, per la rahó senzillissima de que naixen mortas. En cambi tenim la satisfacció de anomenarnos á boca plena fills privilegiats del segle de las llums, y de motejar de pobra jent y pot esser fins de trossos d'ase á aquells que de segur, desde alla ahont Déu los te, contemplan ab compassiva mirada la afanyada vida que portan sós nets y successors.

Y no cregas Albert, per lo que acabo de manifestar que pertanya jo á aquella mena de jent que te per natural impuls fer lloansa dels temps que foren, *laudator temporis acti*, que diu lo preceptista, y que ab tanta dolsura parafraseja lo tendre Manri que quan escriu

Como á nuestro perescer
Cualquiera tiempo pasado
Fué mejor.

No, fill del segle, á ell me complach en pertanyer en cos y ánima; mes la passió no 'm quita l'coneixement, y coneix que subjugats per l'orgull, per est orgull satánich, fill tambe de est segle, que 'ns

BB

empeny, y nos enlaira y no 'ns deixa punt de repos, dominats per la folia de posarnos al nivell de la divinitat, y que vehent la impossibilitat de arribarhi, avans que confessarnos vensuts, pretenem enganyarnos á nosaltres mateixos, negant llur eternal existencia, y sostenint que tot en est mon se deu á la transmutació de la materia, senyalantnos per respectables progenitors, lo gimi dels boscos, ó pot ser l'alzina surera que 'ns dona materia pera fer taps de barral,—nos extraviam miserablement, quan si seguissem los exemples que los temps vells ab abundó nos ofereixan, conjuminantlos ab las ensenyas que nos donan los nous, y aprofitantnos dels elements que á ma tenim, mes endevant foram d'allí ahont cayent, y aixecantnos, habem arribat, y títols mes positius tindriam pera proclamarnos representants del verdader progrés. Pera mereixer tal nom precis fora que al compas que han millorat y crescut los interessos materials, crescut y millorat haguessen los morals, y estos á mon entendre han quedat molt enrera en la precipitada marxa que los homes del present segle habem empres.

No temeria entrar en la demostració de la veritat que en la proposició que sentada deixo, completament s'enclou; mes nos distrauria facilment del assumpto de estas cartas, y no es cosa de que anem branquejant sens arribar may lo moment de fixarnos.

Altrament si, Albert. L'orgull, la presumpció, la fatuitat que son fesómia propia de la generació present, influeixen d'una manera transcendentalíssima en que no tingan nostras obras las condicions de estabilitat que á las dels nostres besavis distingeixen, y en que posem en ellas la ma atrevida sens respecte ni temor. ¿Ne vols una proba? Posa enment en la munió de filophs de golfa morta y legisladors de carreró, que sens encomanarse á Deu ni al diable, voldrian esborrar d'un cop de ploma las lleys perque 'ns regim en materias de successió. Seguríssim pots estar que si 'ls diguessis, seguint á un de nostres mes distingits jurisconsults, lo llorejat publicista 'N Joaquim Cadafalch, que «recordant los legisladors catalans, los efectes de la divisió produhida per las costums gòtica y romana, tractaren de completar lo sistema basantlo en la llibertat, á qual fi, lluny de contentarse ab la satisfacció de haber establert que 'l pare pogués disposar de las tres quartas parts de son patrimoni, y que la llegítima pera tots los fills y fillas, encara que passassen de quatre, no fos sinó la quarta part, distribuïda entre tots per porcions iguals, permeteren al pare instituir hereu á calsevol dels fills y encara l'autorizaren expresament pera donarho tot, entre vius ó per testament, als extrany, sens mes limitació que la llegítima dels fills: y disposaren també que no fós menester deixar la llegítima per dret d'institució, bastant qu'ls pares la deixassen per via de llegat ó de qualsevol altre manera: y que ab paraulas expressas y no d'altre manera poguessen prohibir la detracció de la quarta trebeliánica als hereus en primer lloch instituits: y que estos, estimat lo valor dels bens del difunt, poguessen elegir

entre pagar la llegítima ab diners, ó ab bens immobles: y que 'l fill vivint lo pare no tingués llegítima ni pogués demanarla: f, per últim y finalment que lo fisc, per delictes pel fill comés, no pogués sollicitar execució contra 'ls bens del pare, ni lo jutge decretarla per causa ó fet civil ó criminal del fill, sens incorrer en las penas imposadas als transgressors de las constitucions y lleys de la terra:»...; seguríssim pots estar, te repetesch, que si semblants manifestacions dirigisses á eixos pretesos regeneradors de la societat, ab to de desdeny te dirian: «¿Y á mi que?» Y tal vegada pera donarse autoritat, si algun borrall de llatí, conservaban d'aquell que malament aprengueren rosegant la *Instituta* 't dirian: ¿Que hi fa? *Rescedant vetera: nova sint omnia.*» Y desitjant demostrar que també estan forts en estos que 'n diuen principis de la ciencia economica y social que segons las lloansas que de ells se fan y lo molt que se 'n parla, ningú diria sino que son l'incomparable específich y *curalo todo* de quants mals afligeixen á la generació present, repetirian: «Si, *nova sint omnia*, afejint probablement: ¿Hi ha injusticia major que aqueixa desproporció establerta per la ley? ¿Per ventura no son tots los germans fills dels mateixos pares? ¿Es just que tinga sols una vigsima part dels bens, de la herencia, cada un dels fills externs d'un matrimoni que n'ha tingut cinch, quan l'hereu, lo qui la sort tingué de venir primer al mon, ne te setze vigéssimas? ¿Y de que li serveixen al fill los bens que puga trobar despres de la mort del pare, es dir, quan per discurs natural, lo fill, passats los millors anys de la vida, mes estará pera descansar dels afanys y fatigas, que per johir de las riquesas de est mon?» Aquí, aquí está, com vulgarment solem dir, lo punt de la confitura: esta es l'ànima de la qüestió.

Sens perjudici de demostrar mes endevant tot lo que de débil é infundat tenen semblants arguments y altres que 's trauhen á colació per los enemichs de la ley catalana, dech dirte, y á bon segur que no 't sorprendrà la revelació, que en lo fons de estos arguments, 'l únich que s'hi veu, es egoisme, insaciable desitg de riquesas y ben estar material, quelcom semblant á lo que la fábula 'ns conta del miserable avar que volent d'un cop tenir mes gran riquesa, matá la gallina que tots jorns li donaba un ou d'or. Si, Albert, no ho duptes: estos tals sols veuhen en la herencia lo medi pera aumentar llur riquesa; en cap manera la idea de contraure una obligació, de cumplir un deber: per ells son lletra morta, los principis fundamentals de la successió hereditaria; aquells principis en virtut dels quals la familia, per una ficció legal, va perpetuantse de pares á fills; aquells principis en virtut dels quals, ja que la mort destrueix lo cos, ni pot destruir l'ànima, que va allá ahont la destina Deu en virtut de son bon ó mal obrar mentres permanesque en est mon, ni pot arreballar la veneranda y protectora sombra de las generacions que han crescut y s'han succehit en la santa llar de la casa pairal. Cors metalisats, incapassos de sentir la dolcíssima satisfacció, pervinent de las tradicions, y d'apre-

ciar la delitosa flaira que lo vell exala, sols vehuen despres de la mort del pare, del germà, del padrí, l'hisenda, lo camp, lo caudal que 'ls permetrà donarse cent y un plers. Parlals de las obligacions que l'hereu contrau, de las privacions que ha degut soportar durant sa vida entera: digals que per ell no hi hagut juventut, que aquella llibertat que 'ls segons fills disfrutaban (ells han buscat l'odiós calificatiu de *externs*), l'hereu ni tan sols la pogué conèixer: recordals que identificat ab las aspiracions del pare, y mirant al pervindre dels germans, feu creixer la riquesa de la casa ab los fruits del dot de sa muller, de la jove: feslos present que per tals sentiments mogut potser sacrificà l'legítimas aspiracions y renuncià al ideal que en los mes hermosos dias de la joventut, formats' havia en lo mes amagat de son pensament; y ó be 't negaran la veritat de semblants fets, ó si s'arriban á convencer, 't sostindran que queda de sobras compensat podent anomenarse hereu.

Y sí 'ls fas reparar que sens aixó no hi hauria familia, si 'ls recordas lo que ab son sistema, ó ab lo que ells voldrian, en altres encontradas y realmes sol esdevenir; si pera que 's dongan á partit los posas á las mans treballs científichs que no podan rebujar, l'obra profundissima, per exemple, del conciençut Le Play, *La Reforme social*, te diran que semblants pretencions repugnan ab las tendencias dels temps presents; que estos desitjs son sols propis de gent rancia y enamorada del régimen passat, y no 'ls podrás traurer de la seba eterna cansó: «A nous temps novas costums: *foch nou, foch nou, foch nou.*»

¡La familia! ¿Y que se 'ls ne dona á ells de la familia? Quin encant, quins atractius pot oferirlos lo recort del pare escarrassantse, pera aumentar lo patrimoni que heretá, ó lo que está formant pera sos fills, demostrantlos ab l'exemple y la advertencia, que poch á poch se va lluny, que la perfidia mata la cassa, que molts pochs fan un molt, que amen amen al cel arriba, que qui quan es jova no treballa, quan es bell dorm á la palla, y altres y altres que constitueixen desde que mon es mon, lo mes complert tractat d'economia doméstica y social que pujan imaginar los mes estudiosos y discrets filosofhs? ¿Quina grandesa vols que troben en la manera com tenim constituïda nostra patriarcal familia, quan, ab la major voluntat del mon, y á truco d'arreglar un grapat de monedas, destruirian quant hi ha de mes venerable, de mes bell, de mes encisador?

¿No ho veus? No t'anuncia tot quant á ton voltant passa, aqueix esperit d'utilitarisme que escam-pat dintre de la atmósfera, penetra per medi de la respiració dins nostras entranyas y enmatzina y destrueix la sanch que corra per nostras venas donant vida y aliment á nostre cos? ¿Que signifiquen los recorts de grandesa, totas las bellesas artísticas que un monument enclou, devant del interés miserable que podran donar las casas de lloguer aixecadas demunt de la terra ahont s'enlairaba l'edifici testimoni de temps per ells odiosissims,

puig ho eran de mes fe, de mes abnegació, de mes varonils virtuts? Y encara que 's degan esventar las cendras de nostres avis, y de convertir en pedruscall per adobar carreteras y camins las despullas dels vells segles, las enlairadas torres, que ni temeren los vents, ni á son mateix pes se rendiren; á ellas arribaran ab ma profana y enderrocaran las mes preciadas bellesas, posat l'enteniment en lo producte que 'ls donará lo nou edifici que allí pensan construir. ¡Que una cosa es l'amor á l'art y lo diner es altra cosa!

Y vols tú, estimat Albert, que puga detenirse devant los respectes de la familia, qui no sent llurs membres paralisats devant de semblats tresors, que ho son, sisquera no dongan material interes; pero que produeixen una renda immensa de dolssissimas satisfaccions, desinteressadas com fillas del sentiment de que pervenen y que brotan del bell mitg del cor? ¡Ay del poble que sols vulga viurer de pa!

Yo no se que es lo que per tu passa; mes de mi puch dirte que no 'm creuré desterrat de la terra catalana, que pera mi existirá la patria, mentres puga contemplar pares que al contraurer matrimoni disposen ja sas cosas pera lo dia en que degan empendrer lo gran viatge; y mares que al donar la ma al que son cor elegí, de tal manera ab ell s'identifiquen que oblidant la casa d'ahont pervenen, com no sia pera recordar la ensenyansa que en ella han rebut, abrigan la íntima convicció de que van á formarne una de nova, del tot independent, que temps á venir ha de donar abundants y sahonadíssims fruits: en tant puga contemplar fills amantíssims que en lloch se troban tant be com sots la protectora sombra que la casa pairal proporciona, y que s'anyoran y l'anyoran per mes que passen anys y mes anys, si la forsa dels aconteixements ó necessitats molt imperiosas los han obligat á apartarse d'ella; y germans que no 's miran de cua d'ull, encara que 'l pare haja passat de esta vida, puig en la mare senyora, majora y usufructuaria, veuen la sombra y continuació d'aquell, y en lo germà, cridat á succehirlo, l'àngel protector que no plany sacrificis y privacions pera poderlos donar una carrera ú ofici que 'ls permetia viurer com á son estament correspon; mentres puga veurer que 'ls germans á qui los atzars de la fortuna han deixat pobres, corren á xuplugarse en los jorns de proba sots la teulada de la casa pairal, port de refugi pera tota la familia, en los temps d'adversitat, y que altres, agrahts, comprenent los sacrificis que l'hereu s'imposá l'ajudan ab totas sas forsas, y fins arriban al extrem de renunciar al matrimoni, veyent en sos tendres nebots, en los fills de l'hereu, sos propis fills,..... mentres aixó puga contemplar, y com estos que de passada he descrit, altres espectacles com estos tant tendres y encantadors, que la familia catalana nos ofereix, estaré tranquil per la patria, y conservant un bri d'esperansa, presumiré que te la fortaleza y resistencia necessarias pera oposarse á las poderosas tempestas que ab encontradas direccions, combaten vuy dia per tots costats á las societats modernes.

Al arribar á semblant punt, tú, que no del tot participas de las mevas opinions, y com tú altres que las tenen diametralment á las mebas oposadas, saltafeu, dient: «Tu 'ns pintas las cosas á mida de ton gust. ¿Ahont son aqueixos pares, aqueixas mares, aqueixos germans tant justos, tan capassos de sacrificis, tant desinteressats? Nosaltres, per mes que buscam, sols sabem veurer families per las quals no hi ha mes fill que l' hereu: pares tant codiciosos, que desítjan que tots los fills á profit de l' hereu treballian sens cessar, y que mentres tant que l' hereu se passeja com un senyor, de fira en fira, de mercat en mercat y d' una festa major á altre festa major, ells com mossos y jornalers s' escarrassan y manan los carros y...» tot lo que diu 'N Joaquim Riera y Bertran en la *Cansó del fadri extern*.

¿No es veritat que ab semblants rahons vos proposareu tancarme la boca? Y jo vos diria que teniu rahó si aixó fos la regla general; mes son excepcions, y las excepcions no fan mes que confirmar aquella. La *Cansó del fadri extern* fora veritat dient d' un alli ahont diu *del*. Mes com la demostració d' aixó 'ns portaria molt lluny, y la present carta va ja passant de la mida, hi posarem punt deixant per la següent l' examen de las rahons que donan los que pretenen la modificació de la lley catalana, y lo dels cárrechs que li fan.

Ja veus, Albert, que no refujo lo combat en tots los terrenos, y es que al bon pagador, no li dolen hipotecas. ¡Tant de bo que al donar per termenadas las presents, sencillissimas cartas, pogues lograr de tú la confessió de que te he convensut. Fòra lo mes gran premi que desitjar podria ton amich

GAYETÀ VIDAL.

Sarrià Juliol de 1874.

LA NIT DE NADAL.

I.

Rojenca la flama—saltant joguillòsa
recorre ab mil llenguas—la rónica llar;
aquí la caldera—bessant escumòsa,
allá la maynada—crident sens parar.

Armada de maças,—com host coratjòsa,
un gros tió enrotlla—del ròure millò.

Y en tant que d' estèllas
n' escampa muniò,
pegant cops de maça
ne crida:—¡Tiò!

¡Tiò!
¡Dòna turrò!

II.

Ençá la sirventa—demunt las estèllas
está suplimantne—plomada virám;
enllá la donzella,—demunt las grahèllas,
de tendres despullas—estènne un aixám.

Dedins de las ollas—fumadas y vèllas
bullint las verduras—ne fan gran remó.

Y en tant la maynada
qu' enrotlla l' escó,
pegant cops de maça
ne crida:—¡Tiò!

¡Tiò!
¡Dòna turrò!

III.

Ni bruixas, ni fèras—gegants, reys ó fadas,
ne voltan ferèstechs—per sota l' faldar,
ni d' èlls se recorda—com altres vespradas
la alegre caterva—que bull en la llar.

Avuy sols se cònta—y s' canta á vegadas
la santa vinguda—del Dèu Redemptó;

Y en tant la maynada
qu' enrotlla lo escó,
pegant cops de maça
ne crida:—¡Tiò!

¡Tiò!
¡Dòna turrò!

IV.

Sos nins gays ne cantan—y ballan pavana
al clar de la lluna—demunt de la nèu;
en dalt de la torre—brandant la campana
saluda y recorda—la nit del Hom-Dèu.

Al pích de la serra—la mès llunyadana
n' escampan foguèras—sa gran resplandò;

Y en tant la maynada
qu' enrotlla l' escò,
pegant cops de maça
ne crida:—¡Tiò!

¡Tiò!
¡Dòna turrò!

APELES MESTRES.

Septembre 1872.

De la 1.ª edició dels «Usatges, Constitucions y altres lleys de Catalunya.»

Sr. Director de LA RENAXENSA.

Estimat amich: l' excessiva amabilitat de que V. me te donadas tantas probas, lo mogué á honrrarme ab la publicació, en la secció de *novas* del periódich de sa digna direcció (núm. 16 d' enguany), del breu juhi crítich que, com á fruyt immediat de la lectura, y per lo tant, poch madurat pera un article bibliogràfich, vaig apuntar respecte á tres notables treballs dels senyors Oliver, la Fuente y Cárdenas (D. Francisco), que vegeren la llum en la *Revista de la Universidad de Madrid*. Al parlar del darrer, recordaré V. m' atreví á indicar una petita errada que hi trobí, tal volta produhida per las mateixas obras de consulta á que havia recorregut lo Sr. Cárdenas, sobre l' época probable en que fou estampada la 1.ª edició dels *Usatges, Constitucions y demés lleys de Catalunya*: errada que vas procurar esmenar (si possible m' es usar aquest mot), no solament examinant l' únich exemplar que d' aytal edició coneix, si que també seguint l' autoritat d' un erudit y docte bibliógrafo.

Acó no obstant, donà motiu á la publicació en est mateix periódich (número 19 d'enguany) d'un article d'altre de sos col·laboradors lo Sr. D. Teodoro Creus y Colominas, de Vilanova y Geltrú, en vista del qual me fás un deber d'exposar ab la present las causas del perque vas fixar la estampació de dita obra, que no porta any ni nom d'estampador algun, entre 1481 á 93.

Vist lo que manifesta lo Sr. Creus, m'associo desde luego á la disculpa que dona á la errada del Sr. Cárdenas, pero quedo ab lo mateix dupte qu'avans de llegir son article per lo que toca á la data de la edició. Y dich açó, no pera ofèndrer en modo algun á dit senyor, que té donadas probas de molt estudiós, especialment en bibliografia y agricultura, puig ja comprench li ha mancat, desde sa residència, lo medi de comprobar tot quant diu lo senyor Vives, per ell citat, ab un dels rars exemplars de dita edició recóndit en lo archiu municipal d'esta Ciutat, sino pera convèncerse, com jo ho vas fer, al menys pera compèndrer la cita de dit juriscultat catalá y observar la certesa de la mes esplicita que deixá en son follet titolat: *Barcelona fué la primera ciudad de España donde se introdujo la imprenta* (1833), lo sabi Dr. D. Jaume Ripoll y Vilamajor, canonge que fou de Vich.

Com que mes avall referiré lo qu'abdós respectivament diuhen, examiném l'exemplar d'aquell llibre per lo que 'ns convinguia, ja que l'amabilitat proverbial dels dos intelligents amichs Srs. Gaspar y Puiggari, que custodian l'archiu municipal d'esta Ciutat, nos convida á ferho.

Forma esta obra un sol volúm de 342 fòleos numerats, á mes d'altres 34 qu'ocupan lo prólech y las corresponents taulas, tots de vitela, ahont ab lletra alamanya (vulgarment gòtica) està estampat lo text, si bé mostra las inicials illuminadas á la mà per algun artista de l'època. Ni en lo principi, ni en lo final, com deixo indicat, hi ha any ni peu d'estampa. No té portada y comensa per lo següent prólech:

Com per ordinació de les Corts generals del Principat de Cathalunya | celebrades en la Ciutat de Barcelona | per lo Serenissimo | Rey Don Ferrando primer de gloriosa memoria a XXXI de agost any mil quatre-cents tretze | fos ordonat: que los usatges de Barcelona e constitucions de Cathalunya | fossen collocats en propis titols | e en lengua vulgar: asi que generalment per totes persones fossen enteses. E per execució de dites coses | fossen eletes certes persones per lo dit Senyor Rey | ab approbació e consentiment de la dita Cort, havents expertesa e practica en los drets de la terra | les quals ab molt treball e diligencia donaren obra ab tot efecte | que tots los usatges, constitucions de Cathalunya, capitols de cort, commemoracions de Pere albert e consuetuts scrites de Cathalunya | foren abdegut orde posats | e per titols segons lo orde de les rubriques del codi en lengua vulgar: La qual obra fou acabada fins a les constitucions del Rey Alfonso quart | e aquella recondita en lo archiu real en la casa de la Deputació: hon com aquella fins aci no sia stada comunicada | no per altres copiada | ne axi poch aca-

bada | fallint hi les constitucions, e capitols de Cort en diverses corts e parlaments apres fetes | axi per lo Rey don Alfonso quart, e per la Reyna dona Marie consort e loctinent general del dit Rey e per lo Rey don Johan segon, com per lo Serenissimo Senyor Rey don Ferrando segon benaventuradament regnant tant útils al dit principat: E per esser cosa tan útil | e necessaria axi als iuristes | com als notaris | e procuradors | e mes atots los officials del dit principat obligats á la observança de aquelles: E generalment a tots los statments e condicions de gents | com sien los drets ab los quals principalment quiscu en dit principat te a viure e ab los quals se te a indicar. Perço ha paregut esser molt expedient e necessari donar compliment ab lo mateix orde a totes les constitucions e capitols de cort fins aci fetes | E per maior utilitat e perfectio de la dita obra ajustar hi privilegis | prachmaticas | concordias | provisions | e declaracions | e altres coses fahents axi per lo stament ecclesiástich, com per lo stament militar | e per la Ciutat de Barcelona, e generalment per totes las universitats e singulars del principat de Cathalunya | axi en general com en special: colligint de diversos lochs aquells que son mes útils e deduhibles en iudici e en practica: posant en lo principi de quiscu lo sumari del acte següent en lengua vulgar: per que per totes persones sia entes: e aplicanthi lo efecte e sumari de algunes altres | les quals per evitar prolixitat e en aquest temps en lo qual los llibres de les leys romanes | e altres coses menys necessaries son tant multiplicats | e divulgats e en lo qual la real Magestat e tota la terra ha tant provehit | que aquelles sien observades | donar orde que aquesta obra tant necessaria sia multiplicada e divulgada: Car poch valria la provisió de la observança de aquells | si per les gents son ignorades: E per ço ab consell de doctors practichs en dits drets | la present obra es stada acabada | e ab tota perfectio stampada | En les quals quiscu per poch que sia entes facilment e sens treball | e studi | pora veure e entendre los drets de la patria sua.

Segueix després una cronologia dels Comptes de Barcelona y Reys d'Aragó, desde Ramon Berenguer á Ferrando segon, que comensa dihent: «Los noms e temps de les successions dels Reys de Arago e Comtes de Barcelona per los quals son stades fetes los presents Usatges e constitucions, privilegis, concordies, sentencies, ordinacions e prachmaticas:» y acaba ab estas paraulas: «Johan segon mort lo dit Rey Als fonso germa seu sens fills legittims succehi en los dit regnes de Arago, e mori en la Ciutat de Barcelona en lo palau del Bisbe a XVIII de janer any Mil CCCCLXXVIII. E fonch soterrat en lo Monestir de Poblet. E fonch Rey de Navarra LIII anys. E Rey d'Aragó XX anys VI mesos XXI die. Al qual ha succehit lo Serenissimo Senyor Rey don Ferrando segon muy gloriosament regnant fill seu.»

Venen luego los indices que tenen aquets titols: «Taula e sumari molt útil dels titols en general: e en especial de tots los usatges de barcelona constitucions e capitols de cort: e consuetuts scrites de cathalunya: e commemoracions de Pere albert contengudes en los deu llibres de la present compilació ab la qual quiscu pora facilment veure e trobar tot lo efecte de les coses con-

tengudes en aquelles»; y «*Taula de les practiques privilegis concordies provisions e altres coses fahents per los staments de Cathalunya axi en particular per quiscum stament com en general per tots los poblats en lo principat de Cathalunya.*»

Finalisats los 32 fòleos qu'ocupan las propias taulas, dignas d'esser reproduhidas íntegrament, mostra aytal volúm una lámina també en fòleo, qu' es un grabat á la fusta, notable prova del estat del art catalá á las darrerías del segle xv, representant unas Corts ó Consell presidit per lo Rey. Desseguída comensa lo text ab aquestas paraulas, que son lo títol del 1.er llibre: «*De la sancta fe catholica: e privilegis del sant baptisma.*»

Lo cos dels *Usatges y Constitucions* se conté en deu llibres que comprenen los títols de la taula 1.ª, formant la 2.ª las *Pragmáticas, Privilegis y demás* dividit tot per estaments, al final de las quals en lo fol. CCCXXIII comensan las *extravagants* del Rey que disposá la estampació y acabament d'est aplech de lleys (1) manat traduhir y arreglar per l' antecessor de son nom, En Ferran Ier. Tres son aquestas disposicions *extravagants* que fixan ó nos aproximan á coneixe l' any en que fou estampada l' edició.

Comensa la primera, que porta la data del 17 de Setembre de 1479 de la següent manera: «*Del senyor Rey don Ferrando segon e tracta dels salaris de prothonotari, loctinent de prothonotari, secretaris, scrivans de manament, de registre e altres scrivans Reals. E encara de altres coses qui han squart als dits e altres officials de la casa del Senyor Rey: e del iurament per aquells prestador e de les penes en cas que per aquells fos contrafet á les coses de vallor donades: e manades servir per lo dit Senyor Rey.*»

Y la segona (fol. CCCXL) fetxada en 8 d' Octubre de 1481 diu axis en son comens: «*Pragmática feta per lo Senyor Rey don Ferrando segon en la primera cort general de Cathalunya celebrada en Barcelona per execució de un capítol atorgat á la dita cort, prohibint que algu no gos traure corals dels regnes e terres del Senyor Rey sino en terres de vassals e subdits de Sa Magestat excepto botó de coral lavorat.*»

La darrera (fol. CCCXLII) no té escrita data alguna, pero está concebut lo seu epígrafe de aquest modo: «*In curie secundo—Ordinació feta en la Ciutat de Barçelona sobre les malalties amagades dels sclaus e esclaves quis venen á us e costum de Barçelona per les quals sia loch a redibició ó á la evicció e lo orde que si ha a tenir.*»

La vitela del derrer full se veu retallada per meytat, fentme aixó duptar de si allí hi hagué lo peu

(1) Escritas estas ratillas, me ha vingut á las mans la refundició que altre juriscult castellá, lo Sr. D. Joseph María de Antequera, acaba de publicar de sa obra *Historia de la legislación española*, en la pág. 431 de la qual, parla breument d' esta edició, que confessa esser molt rara, y suposa estampada en lo regnat de Isabel la Católica, concepte que, encara que cert per lo que respecta á la época, tractantse de Catalunya en especial, hauria expressat millor, dihent: durant lo regnat d' en Ferran II d' est principat ja qu' aquella Senyora jamay fou reyna d' esta terra.

d' estampa. Resultés ó no certa aquesta hipòtessis, de tots modos, conjecturo ab lo erudit canonge Ripoll, que esta edició es posterior á 1481 y anterior á 1493, ó tal vegada, jo ho afegesch, d' aquest últim any y á las primerías d' ell, en vista del comens de la ordinació darrera, ja que las corts 2.as de Barcelona durant lo regnat d' en Ferran II, tingueren lloch en aquest mateix any, obrintse en lo mes de Maig y essent estampadas llurs constitucions en un opúscul (com ho mostran En Mendez, *Tipografía espanyola* (2.ª edició, pág. 53), lo mateix Ripoll, lloch citat, del qual n' exiren dos distintas edicions en l' any següent 1494, la una del Febrer y l' altra del Maig. Son títol, en abduas igual, diu aixis: «*Constitucions fetes per lo Illustrissimo e serenissimo senyor Rey Don Ferrando Rey de Castella, de Aragón, etc. en la segona cort de Cathalunya celebrada en Barcelona en l'any Mil CCCCLXXXIII.*»

Ara, donchs, compendrà qualsevol perque lo Dr. Vives (*Traduccion de los usages y demás derechos de Cataluña* t. 1. pág. 4 de la 2.ª edició) diu: que conté est volum lleys d' en Ferran II de 1493, ja que aquest juriscult entengué la fetxa de las preditas corts 2.as de Barcelona, per las primeras paraulas del títol de la darrera ordinació. A mi també tot lo referit me produeix lo convenciment de que fou dit volum estampat en l' any 1493.

Pera termenar afegiré que lo curiós manuscrit que posseheix lo Sr. Creus y del qual li suplico ne dongui circumstanciadas novas, com lo seu mateix epígrafe ja ho indica, y com llegim en un inventari del any 1496 (1) además del exemplar de que tracta En Torres Amat (*Diccionario de escritores catalanes*. pág. 212, col. 2) no será mes que lo *compendi ó lliçó abreujada de las Constitucions* escrita per altre dels tres recopiladors, lo celebrat juriscult Micer Narcís de Sant Dionís, pero no la mateixa recopilació mes avant estampada, obra d' ell, junt ab En Jaume Calicio y En Bonanat de San Pere.

Esta es, Sr. Director, l' aclaració que, no pera incoar polémica alguna ab lo Sr. Creus, á qui, sens conéixerlo, sé apreciar per sos treballs, lo molt que val, sino pera correspondrer á la bona amistat de V. eixint en defensa d' una especie controvertida qu' esta redacció, ab una eomplacencia inusitada que jo agraesch moltíssim, feu seva, quant en realitat era deguda á son afectíssim amich,

ANDRÉU BALAGUER.

Barcelona 15 Agost de 1874.

MADRIGALS.

I.

No abaixis, no, la vista pudorosa,
á mas miradas, nina, enamoradas,

(1) (Del 29 abril al 8 juny de 1496.—Inventari dels bens de Lluís Lull.)—«Item altre libre de la forma de full ab cubertes de pergami scrit en paper appellat *Constitucions abreujades de micer Sent Dionís.*»

que no poden deixarte mas miradas,
senyals com las que 'l sol te va deixar.

Com las del sol, que al véuret tan hermosa,
aturarse volgué per contemplarte,
y fente moreneta ab tan mirarte,
son amor en ton rostre va marcar.

II.

Eixos seductors clotets
de tas galletas de rosa,
jo prou sé, nineta hermosa,
jo prou sé qui te 'ls ha fets.
Fou l' Amor, que las tres bellas
Gracias anava buscant,
y ab tú, nina, ensopegant
te prengué per una d' ellas;
y fente dos petonets,
un en cada galta pura,
al xuclarne la dolsura
t' hi va fé eixos dos clotets.

G. y L.

LAS CAIXAS DE LA NUVA.

Heuse aquí que una vegada hi havia un jove y rich pagés de montanya que s' havia proposat conservar tots los vells usos y costums de la terra tal com ell los havia trovat y vist en son avi, que Deu tinga en gloria. La calsa curta, lo gambeto, la barretina y fins sota d' ella la clàssica castanya eran en son entendre cosas de gran veneració y respecte. Qui pot despegarse, deya ell, de lo que fou de sos pares, mes facilment ho farà de lo que de nou vingui, y amor no tindrà á cap cosa. Per aixó era enemich de tota mena de innovacions y tenia un odi gran á las modas novas de vestir y, mes que tot, á las calaixeras que venian á pendrer lo lloch á las pera ell may ben ponderadas caixas.

Com que era molt rich, moltes y moltes eran de las del seu bras, y fins de las que ja quasi no hi arribavan las que anavan per enamorar-lo, pero com mes á la moda 's posavan, menos goig li feyan. Coneguda la seva flaca, desistiren del seu intent, porque cap se veyá ab prou coratge; mes que fos pera cassar tant rich hereu, de posarse á la antigalla; ab tot una n' hi hagué de solapada que s' avení á tots los seus gustos y costums. Entussiasmat lo bon pagés, no sabia que ferse d' alegría; comensá á treure las caixas y cadiras de baqueta mes antigas y tot lo que fins son mateix avi no hauria aprofitat pera res, y posá una casa de trastos tan antichs, que no semblava sino un encantat palau de las centurias passadas. Aixó si, no hi faltavan ni las dotzenas de llansols y demés roba blanca per demés fina y bona, ni 'ls rams de lli á nombrosas lliurás, ni tot alló que constituia la abundó y riquesa de nostras antigas casas de pagés. No cal dir tampoch si hi havia totas aquellias cosas necessarias pera las ceremonias de vella usansa y si hi faltarian los plats negres y culleras de fusta blanca

pera los dinars de mortuorum, que avuy, *perque no fan senyor* sustitueixen ab plats blanchs.

A tot aixó, 'l casori anava avant, y l' home mes content que unas Pascuas. Sembla no obstant, que la dona era, pot ser per ser dona, un xich fluixa de llengua; lo cas es que alguna que altra vegada deixá anar lo que verament sentia y 'l perquè 's casava ab un home de tant rancias costums y estranyas ideas, y encara que ho feu molt d' amagat, lo cas arriba á esment del nuvi. Com va ser, ningú ho sap; diu que hi ha un aucellet que tot ho conta y l' aucellet deuria dirli. Lo resultat fou que va rompres lo nuviatje.

Molt de temps despres, un dia tot passejantse per lo mercat de la vehina vila, oirá una bella pageseta que ab son cistellet al bras voltava la plassa concertant roba pera unas faldillas de blahuet; de 'n tant en tant y á mitj regateig de la roba; mes de la meytat de las vegadas se distreya fins al punt de no respondre á las preguntas de la venedora que li deya:

—Y be, promet noya, quant ne donas?

Semblava que ni menos ho sentís y sos hermosos ulls se giravan com cercant alguna cosa.

Deu buscar á sa mare,—pensá lo bó del montanyés, y aná seguintla. Una estona despres y quant mes frissosa estava la minyona, al passar per devant de un dels carrers que dava á la plassa, 'n sortí una dona tota atrafegada ab una cistella d' ous en lo bras, la qual al veure á la donzella la va escometre dihentli:

—Gracias á Deu que 't trovo. ¿Qué t' has fet? ¿no t' he dit que vinguesses desseguida porque jo ab tanta faram, monjetas y ous, no m' hi entenia pera vendreho sola?... bé, digas, ¿ahont has anat?

—Jo, mare, respongué la noya tota confosa, jo anava cercanvos per aquí.

—Mes no t' havia dit que seria al carrer de dalt?

—Ay, es veritat, mes no m' recordava.

Y mare y filla desaparegueren dins la casa ahont posavan sempre que anavan á vila. Nostre minyó que tota la conversa havia sentit, va quedar tant prenat de la bellesa y de la ignoscencia de la minyona, que li semblá espressa pera fer sa felicitat. Es molt jove, 's deya, va senzillament vestida, lo que vol dir que acostumada aixís, anirá de la manera que á mi 'm semble, y com que á la trassa es pobre, no tindrà orgull ni vanitat, y no voldrá governarme quan será casada, com volia fer aquella altre; ¡sembla tant dócil y obedienta y tant bona! ¡Com cercava á sa mare, pobre criatura! vetaquí aquell aire distret y amohinat que tenia.

Mentres aixó pensava, seguia carrer amunt y carrer avall esperant que sortissen de la casa hont pensava entrar tant bon punt fossen ellas fora y preguntar d' ahont eran y qui eran. Al veure que tardavan molt á sortir, ell que 's plantá devant de la porta pera mirar si podria ovirarlas; quan sobte se sentí un gran cop.

—Home, que feu? digué á un minyó que tot apressurat sortia.

—Y qui vos fa estar aquí plantat en lo portal?

respongué l'altre. ¿No veyeu que priveu lo pas?

Tal volta hagueran acabat ab rahons, sino fos que en aquell moment sortí de la casa, muntada en un burret la mare de la noya, y aquesta á peu al seu costat y ab un singlant á la ma. Tots dos giraren los ulls envers ella oblidant per complet la disputa.

Informat lo montanyés de qui era la noya, se presentá á sa casa pera demanarla: ja es cosa de pensar que li digueren que sí, tant rich com era que fins á qui sap ahont arrivava sa fama. ¿Qui li haguera dit que no?

Los pares de la minyona no hi cabian d'alegría, y ella cada cop que ell li dirigia la paraula, 's tornava roja y baixava 'ls ulls, cosa que á ell li acabava de tornar tarumba, puig ho atribuhia á modestia. No 'm cal tampoch dirvos que 'ls pares de la noya s'avingueren á totas las costums y estranyesas del rich hereu trobatlo tot com lo millor del mon. Un dia, no poguent la mare de la noya acompanyarla á mercat ahont avian de anar pera acabar de fer las compras de las robas nupcials; se 'n hi aná tota sola encarregantli molt sa mare que enllestís y tornés aviat, puig que era dia aquell en que devia venir á visitarlas lo nuvi, cosa que no feya gayre sovint en rahó d'haverhi molta distancia del poble d'ell al seu que habitava la minyona.

Y succehí que lo montanyés també tingué de despatxar un negoci en la vila, y s'en hi aná aviat pera mirar de enllestirlo y poguer arribar despres d'horeta, á casa de sa enamorada. Enllestits sos quefers travessava la plassa pera anarsen; quan entremitj d'un gran aplech de gent li semblá véurerla á ella. S'hi atansá pera cerciorarse, y com de fet, era la noya mateixa. Anava ell á dirli alguna cosa, quan s'atalayá que tant engolfada estava en sa conversa que ni 'l veyá á ell ni á ningú tampoch dels que á son vol hi havia; los ulls de la minyona que sempre que ell la mirava ó ab ell parlava, s'abaixavan á terra, restavan ara alts y fixos en lo rostre de son interlocutor, brillant d'una manera enlluernadora; parlava ab una animació y ab un bellugament tant gran, que lo bo del minyó no sabia darsen comptes. Procurá atansarhi pera veure de sentir lo que deya y quina era la cosa que aixís la movia. Posat darrera d'ella vejé bèn be al que ab ella parlava; era un minyó que pel trajo semblava ser fill de vila, y qual rostre no li era pas desconegut, si be que al prompte no podia dir hont lo havia vist; rumiant, rumiant, mentre escoltava, se recordá del minyó que li havia donat un cop lo primer dia que vegé á la minyona, y no li quedá ja dubte de que aquell dia sortia de véurela á ella, y s'en acabá de convense quant sentí que li deya:

—No tingas por; per aixó no deixaré may d'estimarte, mos pares me fan casar ab ell, mes mon cor es teu.

Lo montanyés doná mitja volta y s'entorná á casa seva; ja havia sentit massa, com mes prou.

Desesperat de veure que tot li sortia al revés y ab un desengany mes gros cada vegada, ell que

deixá sa casa y sos conreus encomanats á un majordom y s'en aná pel mon resolt á cercar una dona que com ell pensés y á no casarse fins á trobarla de manera que no 'l pogués enganyar, com intentavan fer las altres, per lo que comensá á fer un xich lo pobre en llochs ahont ningú 'l coneixia pera d'aquesta manera saber si lo volian á ell, ó be als seus diners. Mes era en va son empenyo; cap ne trobava que 'l volgués, y moltes fins s'en reyan. Cercá per pobles, per vilas, per ciutats: com mes anava, pitjor; fins á voltas lo prenian per orat. Cansat de no trovar lo que tant volia, s'en aná adalt d'una montanya pera passar allí los dias sol ab la tristesa que 'l consumia ja que no li era possible viure á sos gustos y maneras. Com havia fet molt de camí, no tardá gayre en adormirse.

Lo dia estava nuvolós; gens ni mica no 's veyá 'l sol, y la boyra anava baixant á poch á poch cap á la terra cubrint ja las mes enlayradas montanyas, entre ellas las en que estava nostre minyó. Tot adormit li sembla que s'enpujava amunt, amunt; que havia perdut la terra, y que jeya demunt un llit de fionjas boyras.

—Será que ho somio, va pensar; mes tant y tant li semblá, que á la fi obri los ulls y 's trobá real y positivament en lo mon de las boyras. Amplíssims carrers y plassas en mitj de 'ls que hi havia gran munió de trossos de grossíssima boyra consemblants á monuments altíssims ó elevadas rocas, estaban esparramats d'ací, de allá; per entremij d'ells s'hi passejavan uns sers esllanguits y blanchs que al sol contacte de la ma d'una persona de la terra semblava que 's tenian de fondre y desapareixer; en sos rostres de broma s'hi veyan dos forats en lo lloch hont tenim los ulls, y en lo bellugarhi una cosa tota esblancahida que sens dupte seria la nina. Semblavan fantasmas mes que sers vivents; de res s'atalayavan ni feyan cas de res, caminavan com autómats. Lo bo del pagés no sabia tornar en sí de sa sorpresa, y anava caminant tot ensopegant á cada pas ab aquellas grans rocas per las que no estava fet á transitar, per aquells amplíssims carrers, per aquellas estensíssimas plassas, tornat tot de rocas de una elevació imensa. De primer, la novetat y la estranyesa que aixó li causava lo feren desvaneixer de sas cavorias, mes al cap de poch temps comensa á esmentar lo lloch ahont era y lo que al seu entorn passava, fins que haventshi ja mitj acostumat, comensá á fer coneixensas entre aquells gelats y vaporosos sers. Entre ell s'hi contava una donzella d'ulls blaus, mes de un blau tan clar, que quasi eran del color del ópal; era la mes hermosa de las habitadoras de la regió de las boyras, puig era la única que tenia un xich de color als ulls, y la figura un xich mes terrenal. Segons li contaren á ell, sa mare un dia que devallá á la terra ab la boyra baixa, se deturá en un prat hont un jentil pastor guardava sas ovel·las del que ella s' enamorá y de quals amors nasqué la donzella, essent sa mare, en cástich de sa culpa, desterrada en las petitas boyras que divagaban solas y esposadas á que 'l mes xich raig del

sol las desfassa. Allí plora, li digueren, sa falta y sas llàgrimas geladas cubreixen de vegadas la terra com de una capa blanca, al que los habitants d' allí donan lo nom de gebrà.

Sabent tot aixó, res es d' estrany que poch á poch lo montanyés s' anés enamorant d' ella y que ella li correspongués. — Ara si, pensava ell, que la hauré trobada perque aquesta minyona ficada en eix estrany mon ¿que sap de las cosas de la terra? Ab ella, donchs, me casaré, que no té malicia y trobará com la cosa mes ben feta lo que jo li diga. S' hi declará y donat lo sí per ella, comensá á explicarli las cosas que 's feyan en la terra; no solzament ella, sino los seus parents y coneguts y fins los inconeguts, s' arplegavan prop d' ell pera escoltarlo.

—Lo treball ennobleix, deya ell, explicantlos los diversos arbitres y oficis de que tenia ell poch ó molts coneixements; ab lo treball l' home 's fa gran y superior; se fa senyor de totas las cosas. Aixis veureu al ferrer doblegar lo ferro á son arbitre, com veureu al llenyater abatre al mes corpulent roure y á la centenaria alsina, al paleta alsar monuments mes alts que la mes enlayrada roca: ab lo treball s' aviva la esmaginació, se robusteix lo cos que pren nova vida y animació esparramant per ell una dolça alegria, un inefable benestar y una satisfacció de si mateix. Los hi parlava també d' aquell costums que ell tant venerava, y ja vos podeu figurar si 'n tindria d' alegría al veures tant religiosament escoltat. Molts d' ells volgueren apendre dels oficis que explicava, y com es de suposar, no fou lo de fuster lo que mes se quedá en rera, puig los que á tal se dediquessen eran los que havian de fer las caixas pera lo nuviatge de sa estimada, y per lo tant, fou l' ofici que ell se dedicá á ensenyar millor.

Al cap d' algun temps que allí habitava, ja hi tenia establertes fargas, quals guspigas se veyan brillar desde la terra y á las que 's dona lo nom de llamps.

—¿Veyeu? los deya ell; avans eran uns sers dels que cap cas se feya, y ara ab una sola guspiga de la nostra farga, fem estremir á la terra, y tremolar á sos poderosos habitants.

Hi tenian molins quals ayguas recullidas en la mar, perdian sa salabror al passar per las molas boyrencas, anant despres d' haver fet sa servitut, á ruixar la terra ab lo nom de Pluja: ab lo que ell los hi acabava de mostrar sa preponderancia, puig quant tardavan molt á moldre, tots los sers que lo globo terrestre habitavan, giravan vers ells los ulls demanantlos aygua, y si per cas molian massa sovint los hi pregavan que no amaressen tant la terra. Ruixávanla també á voltas ab lo nom d' Humitat, quan devallant ab las bromas anavan á banyarse en los llachs d' aygua dolça, escorrent los vestits demunt la terra al sortirne.

Los ensenyá també á edificar casas dihentlos que aixis tenian un lloch ahont recloures ab la familia, y eran tals los colps de mall, y tanta la furia ab que 'ls davan demunt las pedras pera amotllarlas á

son gust, que á cada colp trencantlas á cent mil bocins queyan en la terra com á pluja malmetent vinyas y camps de vianda. Y aixis altres y altres oficis los ensenyá fentlos mes y mes temuts cada volta de aquells que de sos usos y costums s' havian burlat.

Arrivá 'l dia de la boda, y 'l cas fou que quan se tractá de dur á casa d' ell las caixas de la núvia, com que eran tan grossas y pesantas, puig las havia fetas fer de consistencia y carregadas de motlluras, y com no hi havia cap mena d' animal pera durlas, comensaren á ferlas corre á empentas y rodolons per entre las rocas d' aquells amples carrers, succehint ab eix motiu que ab la furia que las feyan corre topavan de tant en tant ab un d' aquells grossíssims rochs fent un soroll espantós, un soroll que ressonava per tots los àmbits de la terra, y que la gent d' aci baix anomená Tró. Aquell modo de dur las caixas los hi semblá 'l millor, y vivint ell encara allí dalt, com á lloch ahont pot viure á sos gustos, essent lo rey de la comarca, dirigeix totas las noyas de las regions boyrosas, y 'ls fa fer unas grans caixas, aixó si, plenas sempre de tota mena de roba bona y de casa, y servant aquella costum primera, las fan corre á empentas per aquells carrers y plassas, y per aixó de tant en tant sentim fortas tronadas, y es que fan corre *las caixas de la núvia* (1).

MARIA DE BELL-LLOCH.

PRESENTIMENT.

Hermosa com la nit de primavera
L' he vista avuy, y al véuerla tan bella,
Mon cor he sentit prés per verdadera
Passió que ab lo pesar sa forsa cella.

L' he vista, y sent avuy sols la primera
Vegada que mos ulls, fixos en ella,
Guaytavan lo seu rostre, ¡que hermós era!
Com guayto en nit d' istiu brillant estrella,
Jurar, sens falsetat, puch, sens mentida,
Que des mos primers anys la contemplava
Y despertava arreu, m' ayma dormida.

La veyá, sí, la veyá y l' admirava
En somnis falaguers que 'm dava vida,
Sens sapiguer que, foll, ja l' estimava.

SIMON ALSÍNA.

LABORATORI DEL PAGÈS.

(Continuació.)

XVI.

Àcit Málích.

L' àcit málích que te per fórmula $C^8H^8O^8, 2HO$ es un dels cossos que mes abunda en tots los fruyts

(1) Diccio popular quant trona.

verts y que poch á poch va tornantse en sucre y altres cossos, á mida que avansa l'fenómeno de la maduració. Suposant, donchs, que prenguessim los raims ab lo máxim de sucre que degan contenir es casi segur que no hi hauria en ells ácits málích; empero com aixó no succeheix en nostre país, sino que unas vegadas per conveniencia y altrás per necessitat se vereman molts raims quan encara son agrasos, d'aquí lo que nostres vins contengan una cantitat de ácit málích un poch mes crescuda que la que 's troba en los vins estrangers. Robinet, fill, nos diu en sa obra, titulada *Manuel pratique et elementaire d'analyse chimique des vins* edició de 1866 plana 74. «Que 'ls vins contenen de 2 á 3 grams de ácit málích per litre:» Maumené en la edició de sa obra de 1874 en la plana 98 diu:

«El ácit málích existeix, donchs, al menos en un cert número de vins.»

«Sa proporció sembla petita, y no ha pogut ser determinada.»

Balaguer y Primo en son *Manual práctico del análisis de los vinos*, edició de 1871, està d'acort ab lo dit per Rabinet.

Jo he buscat l' ácit málích en molts vins, si be en cap l' he dosat; sa presencia 's fa palpable en gran número: los catalans sobre tot durant lo primer any.

L' ácit málích no te olor, ni sabor; es ácit, y agradable; cristallisa, empero sos cristalls son delicuescents en l' ayre, se disol en l' aygua y en l' alcohol.

Pera apreciar la presencia del ácit málích en los cassos anteriors he pres deu lítros de ví, los he posat á destilar en l' alambí en bany-maria fins que no han destilat mes; llavors he tret lo residuo y lo he escalfat en una càpsula de porcellana, y tan prompte com ha comensat á bullir l' he tractat per una dissolució concentrada de acetats de plom fins que no hi ha hagut precipitats: he reparat aquest, y el líquit obtingut l' he deixat abandonat á si mateix. Al cap de mes ó menos temps he pogut recullir, cristalls de malat de plom de un aspecte resinós.

Si 's vol dosar l' ácit málích, pot ferse sens dificultat alguna, si be es operació sumament llarga. Al efecte se pren una cantitat de ví crescadeta, per exemple 10 litres; se concentra aquest líquit com dirém després pera obtenir l' extracte, y 's redueix si es posible fins lo volúmen de 1 litre. Obtingut així 'l líquit s' hi afegeix 1 litre de alcohol concentrat, per lo menos á 90°, y 's deixa el líquit abandonat á si mateix. Com es sabut per lo que hem dit al estudiar los ácits anteriors, l' ácit tártrich y totas las sals calcáreas se separarán del líquit al cap de mes ó menos temps: llavors se decanta el licor, se prepara aygua de cals molt clara y se va afegint en petites dosis al líquit decantat anteriorment fins y á tant que se posi neutre, lo qual coneixerém ab lo paper de tornassol: d'aquesta manera l' ácit málích se transformarà en malat de cals de la forma CaO , HO , $\text{C}^s\text{H}^s\text{O}^s$, HO que 's precipitará juntament ab l' excés de cals que hi haje: pera separar aquest excés se prepara una barreja de una part de ácit nítrich

y 10 d' aygua: se posa en ella el precipitat obtingut que disoldrà toda la massa, deixant al malat de cals intacte y formant ab la cals en excés de nítrat de cals: escalfant aixó suaument, y deixantlo luego refredar, el malat de cals cristallisarà en el fons de la càpsula, y no hi haurá mes que recullirlo y pesarlo, y després deduhir la cantitat de ácit málích que hi ha per medi dels càlculs següents:

Supossem que el malat de cals obtingut ha pesat 30 grams: se formaràn aquestas proporcions.

Primera. Equivalent del malat de cals 225 es á equivalent del ácit málích 134 com 30 grams que es el pes dels cristalls obtinguts, es al ácit málích que contenen.

$$225:134::30:x=17, \text{ grams } 866$$

30	225
4020	
1770	17,866
1950	
1500	
1500	

Segona. Si en 10 litres hi ha 17 grams 866 de ácit málích, segons la proporció anterior, en un litre quant hi haurá?

$$10:17,866::1:x=1 \text{ gram } 786$$

1	10
17,866	
	1,786

LLUIS JUSTO Y VILLANUEVA.

(Seguirá.)

BIBLIOGRAFÍA.

Jochs de la infancia, per D. Francisco Maspons y Labrós, advocat, socio honorari de la academia de Bonas Lletres.

¿Vos recordéu, lectors catalans, de aquella época primera de la vida en que la vostra mare us cantaba.

La cirereta m' fá ballá
quan la veig tan boniqueta.
La cirereta m' fá ballá
quan la veig vermellejá?

¿Vos recordeu de l' época del «Violet San Pere,» de la «galaneta ma,» del «arri tatanet,» del «salta miralta,» del «ralet, ralet,» del «titeta pon,» del «vall manetas,» de «las campanas de Salou,» de la «ma manxola, pica la mola» y del «aquet es l' pare, aquesta es la mare?»

Donchs si us recordeu de tot aixó, obriu ab confiança l' llibre del meu amich Maspons. Ell pren 'ls noys en aquella edat ditxosa en que tot just comensan á xarrotejar, y á proporció que van creixent 'ls ensenya de jugar á «la gallina puritana,» á «volan coloms,» al «uni, dori, teri, cateri,» á las «ger-ras de San Miquel,» á «l' ampolla,» al «guitarri» y

à la «llanterna;» 'ls ensenya de fé las «ollas, ollas,» y de cantá la «cambra sota cambra,» 'ls fá dialogá la «jove d' amunt y jove d' avall,» 'ls fá passá pe' l' «pont de las formigas,» 'ls fá representá l' «Rey del cunillám,» y per últim 'ls deleita ab la poética «conversa del rey moro,» y 'ls convida á la franca alegría ab las picarescas coplas de la «bolangera.»

Llegiu aquest llibre y no perdreu l' temps. Si 'ls que fan estudis sobre las llengüas romanas poden trobarhi una colecció que s' presta 'n diferents sentits á verdaders elogis, 'ls que no tenen temps per dedicarse á la literatura sino d' una manera indirecta hi trobarán cuan menos aquella atmósfera moral que regenera, aquell alé dels temps primitius, aquell aire sanítós de la infancia que conté mes *oxígeno* y mes *ozona* que 'l que s' respira á dalt de *Sol-Dèu* ó á la *Maladetta*.

En tres parts está dividit lo llibre dels Jochs de la infancia, y en l' última part, com las criaturas son mes crescudas, 'ls jochs dels noys apareixen ja clarament distints dels de las noyas. També en la tercera part las *cansons* y las *ditas* van tenint menos incoherencia y adquireixen mes valor literari.

Comensa la tercera part per lo que n' podriam dir 'ls jochs d' estudi y de costura. Hi ha la preciosa baladeta «ay que dolor, ay que tristor, l' endemà de la festa major;» l' altre també tan sentida: «me n' dich Mundeta, Martinereta,» «cantém noyas» y «lliri blanch, rosa florida.» Per lo que toca als xicots y ha l' «a. b. c. la pastera ja la se,» «qui juga á dá pinjols,» «de la Seu fins al cantó,» etc.

Potser per massa sapiguda ha deixat l' autor de continuar en aqueix lloch aquella poesia tan ingenua y tan ben acabada en que s' canta l' Anunciació:

«La Mare de Deu—cuant era xiqueta
anaba á costura—á aprendre de lletra
ab lo coixinet—y la cistelleta
ab Santa Susagna—y Santa Pauleta
L' Angel n' hi vá entrá—per la finestreta,
Deu Vos guart Maria—de gracia sou plena
Parireu un Noy—será fill de Verge
y s' dirá Jesus—Rey de cel y terra.

Mes en cambi no hi faltan las altres religioses «dorm y reposa,» «capellá de Déu,» «demá es festa si á Déu plau,» y 'ls «deu manaments» tal com 'ls ensenya la nostra poesia popular, ab los quals l' autor clou lo llibre, no sense recomanar als noys que s' fixin ab tan sants preceptes y que vagin pe' l' mon ab lo cap dret, lo cor net, y lo clatell pelat. «Demá es festa si á Déu plau» tal com l' hem sentida cantá á Barcelona té aquest final:

Nostre Senyor cuan se vá llevá
Ab la ma dreta s' va senyá
Ab la esquerra s' va calzá.
—Tres Marias que feu aquí?
—Batejém al fill de Déu
—¿Quin nom li posarém?
—Salvador de tot lo mon!

Aquets versos no s' troban en lo llibre dels Jochs de la infancia y 'ls donem tal com los hem trobat, puig iniciada per nostres amichs Briz y Maspons l' idea de fer un estudi complet de la poesia popular catalana, creyém que tothom está obligat á portarhi lo que sábiga, contribuint d' aquesta manera á demostrá que no son perdudas per falta de bon desitj las lliçons del distingit autor del «Roman-cerillo catalan» y de «los Trovadores en España.»

Entre las cantarelles religioses infantils, (si bé que no es un verdader joch) podria tal vegada formá part d' una altre edició dels Jochs de la infancia aquella que á molts 'ns habia despertat l' instint poétich:

Dotse horas cauhen en terra—y 'ls angels cantan al cel
Beneita sia la mare—que va parí l' Fill de Deu,
Fill de Deu cuan vareu neixer—portabau corona d' or
Y ara la porteu d' espinas—per nosaltres pecadors.
Allí dalt de la montanya—n' hi ha rosas y clavells
Per enramá la custodia—del Santíssim Sagrament.

Crech que no hi vindria malament potsé, l'entremitj de «Santa Bárbara vá pe' l' camp,» de «Santa Mónica gloriosa» y de «l' ángel de la guarda.»

Després de las primeras cantadas d' estudi y de costura l' autor dels Jochs de la infancia va continuant las que s' refereixen al temps: «cargol treu banya,» «plou, plou Montserrat,» «sol, solet,» etc., las de las festas anyals: «Carnestoltas, quinse voltas,» «Sant Antoni va pe' l' mar,» «foch d' argelaga,» «la tintina del gegant,» «la avellana plena,» etc.; las satíricas: «lo senyor Ramon enganya á las criadas,» «tinch un burro tan valent,» «Don re,» «la muller de la perdiu,» etc., y tot seguit explica 'ls jochs mes animats com lo fet: *la teta de pa; la campaneta la ninch, ninch; la serp; l' romamà, romamí; lo cavall fort; l' arriscat; l' salta pilans; l' soldadet; l' anell picapedrell; 'ls sants; las gerras; 'ls cunillots, y altres.*

Si hi ha segona edició, ó surt segon tomo, no hi serian de més tal vegada las dos coplas:

—«No me l' encendrás—l' tio, tio Fresco
No me l' encendrás—l' tio de detrás.»
—«Si te l' encendré—l' tio, tio Fresco,
Si te l' encendré—l' tio de papé.»

y la explicació de la manera de fer aquest joch que no es dels que menos alborotan á la *canalla*. També reclamém per lo dit cas, entremitj dels redolins y de las balas, un petit recort pe' l' *vólit*, pe' l' *refilando*, pe' l' *juli* y per las *botxas*.

Entre 'ls versos, casi del tot incoherents, que sols serveixen literariament com á primers exercicis de prosodia, hi ha 'ls que s' diuhen en lo joch del *salta pilans*. Tenim una versió diferent de la del senyor Maspons y per aquest motiu la anem á transcriure.

á la una—l' sol y la lluna
á las dos—l' pel del gos
á las tres—los tres castillos

a las quatre—ls quatre *niños*
 á las cinch—l' pelegrin
 á las sis—l' caball gris
 á las set—l' dineret
 á las vuit—l' bon bescuit
 á las nou—l' diná s' cou
 á las deu—ja dinarém
 á las onse—menja la llonsa
 á las dotze—lo manteu!

Lo manteu n' té una filla
 Que se la 'n calsa y se la 'n cria
 Tres *dineritos* cada dia
 Tres *dineritos buenos son*
 Per comprarni un *gipon*
 De fil y *coton*
 De seda y grana
 A la plassa de la Llana
 N' hi havia una gitana
 Que ballaba la turururura
 ¡Turururura, turururura!

(*Sardana general*).

(*Seguirá.*)

C. BARALLAT Y FALGUERA.

CORRANDES POPULARS.

Ab un viudo mare, mare,
 Ab un viudo, mare, no,
 Si ab un viudo hi fa bon viure,
 Ab un fadrinet millor.

Que lo viudo te una cosa
 Que 'l fadrinet no la te,
 Tot lo dia va dientne:
 Deu perdó á l' altra muller.

Tres anys há que so casat,
 Y cad' any he mort un porch,
 Menos enguany, ni antany,
 Ni ara tres anys tampoch.

Deya lo sol á la lluna:
 Ahont vas falsa y traydora,
 Que dona que vá de vespres
 No hi vá per cap cosa bona.

Una perera hi ha al mar,
 Que cad' any fa dotze peres,
 Tres Maries, tres Antonies,
 Tres Paules, tres Madalenes.

De ton pare tinch lo si
 De ta mare la paraula,
 De tu no puch obtenir
 Paraula bona ni mala.

Francisco, per tu m' arrisco
 Y en tu duch l' afició,
 Si 't fas frare franciscano,
 Tu serás mon confessor.

Algun dia 'm deyan trista,
 Ara m' han mudat lo nom,
 Ara me 'n diuen l' alegra
 Sent la mes trista del mon.

En la cara t' ho conech,
 Nineta, que no estas bona.
 En la cara t' ho conech
 Que 't cansas de dormir sola.

Lo pare y 'ls meus germans
 Se n' han jogat l' alegria,
 Tots se n' han fet capellans,
 Volan que jo monja sia.

Recullides per PAU BERTRÁN y BROS.

NOVAS.

Además dels articles que sobre lo 1.er llibre estampat á Espanya, diguérem, en un de nostres darrers números, publicava en controversia ab En Anton de Bofarull, lo bibliotecari de la universitaria valenciana En Joseph María Torres, acava de véuer la llum en la Revista madrilenya *La Defensa de la Sociedad*, altre article contestació al del Sr. Bofarull, escrit per lo valenciá En Ramon J. Brusola.

Definitivament va á ser traslladat al Arxiu de la Corona d' Aragó lo de la Baylia General, qu' existeix en lo segon pis del ex-Palacio. Ab aixó quedará augmentat considerablement lo dipòsit de interessantíssims documents que fan d' aquell un dels mellors d' Europa.

Durant la prócsima temporada d' hivern actuará al Odeon la companyia de declamació catalana y castellana dirigida per lo Sr. Tutau y en la qual hi ha com á primeras parts, la Sra Mena y 'ls Srs. Virgili y Molgosa. En son repertori figuren algunas importants produccions catalanas, aplaudidas ja pel nostre públich; per lo qual creyem que no podrá menys de contribuir favorablement dita Companyia á aumentar l' afició á nostre Teatre, en especial donant varietat á las funcions y participació en ellas á obras novas.

També en lo Teatro de Gracia, qual companyia dirigitá lo aplaudit primer actor Sr. Figuerola, se donará una part important á las representacions catalanas, estrenantse algunas produccions.

Lo 1.er d' Octubre vinent s' inaugurarà l' Ecsposició en bellas arts que s' está organisant en lo local del Passeig de Gracia. Desitjariam que tots nostres artistes s' animessen á enviarhi, pera que fos digna del renom d' artista que justament te adquirida esta Ciutat.

Diumenge tindrà lloch la repartició de premis poétichs á San Gervasi. En lo prócsim número ja 'm parlarem á nostres suscriptors.